

# A „nem egészen így, nem egészen úgy” történetek költészete

Fenyvesi Ottó: *Paloznak overdrive*

Scolar, Budapest, 2021

„Az ember egyedül a művészetben léphet túl az animális szinten, mert a művészet olyan területek felé nyílik, melyeken a tér és az idő érvényüket veszítik.”

(Marcel Duchamp)

Nagyon szerencsésnek tartom, hogy a bácskai származású, 1991 óta Veszprémben élő, József Attila-díjas költő, lapszerkesztő, képzőművész Fenyvesi Ottónak az idén a Scolarnál megjelent *Paloznak overdrive* című verseskötetét megelőzően a nyáron a Művészetek Háza, Veszprém kiadta a *Hatvanhat* című (a cím utalás a szerző életkorára) hiánypótló válogatott versek (1991-2017) gyűjteményét is. A *Hatvanhat* ugyanis lélektanilag és poétikailag is „megágyaz” a másik, vékony, mindössze tizenhét verset tartalmazó *Paloznak overdrive*-nak. Nem mintha ez utóbbi önállóan nem állná meg a helyét, még a szerkezete is rokon a *Minimum rock and roll* című korábbi – boltban már nem kapható, de a *Hatvanhatba* bevett, sikeres – kötettel: autobiografikus módon építkezik, a hajdani szegénységében és egyszerűségében is idilli gunarasi falusi gyerekkortól egészen napjainkig. A költő nagy gyűjtögetője a történeteknek, melyek öngerjesztő módon idéződnek meg, végtelen asszociációs hálóval. Így lesz az egykori szépből, de még a rútból is – a költő figyelme, megértése és empátiája révén – a keatsi értelemben vett „jó és igaz”, más költői hanggal össze nem téveszthető Fenyvesi-líra. A palicsi, szabadkai, újvidéki hangulatú, „üldögélős-be-szélgetős” szokás elevenedik majd meg a lovasi képekben is, a hol lusta, hol dinamikus Tolnai Ottó-s, azaz fenyvesis létforma, amit azonban Fenyvesi esetében maximálisan átjár a kamaszkorból datál-

ható beatkultúra, a rockzene mágikus vonzása. Losoncz Alpár a *Tiszatájban* (2018. nov.) így jellemezte: „Fenyvesi Ottó intellektuális tekintélyét azzal alapozta meg, hogy az egykori *Új Symposium* szerkesztőjeként – a folyóiratot az *Orgia Mechanika* című verse miatt 1981-ben betiltották – a beatkultúra és -költészet eljárásaiból merített kifejező erőt; kanyargó jelentésekkel dolgozó hosszúverseket teremtett, a rockzene ütemére emlékeztető lírai építkezéssel, melyek apokrif dimenziókat vonultattak fel”. Mindezt a *Halott vajdaságokat olvasva* (zEtna, 2009, 2017) című nagyívú, a múltra visszatekintő, majdnem elfeledett költőket egybegyűjtő versek-átköltések kapcsán írta, utalva arra, hogy a halál faktuma a „bennünk élő halottak révén” lehetővé teszi a közösségi együvé tartozást. Fenyvesi költészetében, ahogy Bodor Ádám, Dragomán György, Szabó T. Anna (és még sorolhatnánk) esetében meghatározó az erdélyiség, úgy nála természetesen mindig van egy „implicit kommunális vajdasági horizont”. Mák Ferenc a *Magyar Szóban* azt írta róla, hogy „Fenyvesi Ottó verseiben számba vette a leírható társadalmi valóság úgyszólván minden lehetséges változatát” (és itt Mák hosszasan sorolja a vajdaságiak szenvedéstörténetét), amit csak versben lehet elmondani” (2019. 06. 16.). Mindezek ellenére hiába keressük a jelenlegi kánonképzők névsorában FO-t, például fölöslegesen lapozzuk a *Verskultúrák / A líraelmélet pers-*

pektívái című Kulcsár Szabók és Lénárt Tamás (Ráció K., 2017) vaskos kötetét, ugyanis Fenyvesi kívül áll ezen a körön. Nem azért, mert ő fenegyereknek tartaná magát. A *Paloznak overdrive* fülszövege szerint „az Újvidéki Rádió egykori lemezlovasa mindig is a rock and roll közelében élt, ennek hatása alatt alkotta meg egyedülállóként a poetikai invenciózusság bőrdzsekis anarcho-líráját a magyar szépirodalomban” (Virág Zoltán). Eldobta a szokásos nyelvi sztereotípiákat, szemét egyetlen pontra, a hétköznapi élet centrumára szegezte, ennek köszönhetően talált magának sajátos, mindenkitől különböző költői beszédet. Ennek ellenére, tágabb kitekintésben Fenyvesi „beatköltészete” rokonítható a New York-i iskola alkotói, elsősorban A. Ginsberg és Frank O’Hara látásmódjával, valamint ábrázolásmódjában sok szállal kötődik az avantgárdon belül főképp Apollinaire-hez és Kassákhoz. De nem vonhatja ki magát az Esterházy–Tandori–Tolnai képviselte posztmodern nyelvújító módszer alól sem, így például nála is megfér a posztmodern a metafizikai érintettséggel. Bonyolult szerkezet, elméletekkel aligha kicölöpözhető, ebben rejlik a Fenyvesi-líra különlegessége, sajátos varázsa.

Förköli Gábor a *Tiszatáj* 2018. novemberi számában a beatkultúra és a magas kultúra közötti szakadékra utalva védelmébe vette az egykori rádiós–zenei szerkesztő költészetének lázadó jellegét, elsősorban *A káosz anygala* és a *Blues az óceán felett* kötetek kapcsán, mondván, hogy „a rockzene lényegéhez tartozik, hogy integratív legyen, és ne csak az elithez szóljon. Nostalgia társul hozzá, amikor még a lázadás autentikus, romlatlan volt”. És itt a múlt század ’60-as, ’70-es, ’80-as éveiről van szó, „Fenyvesi Ottó erről költészetében lelkiismeretesen számot adott, ugyanakkor megőrizte romantikus lelkesültségét és érdeklődését”. A rock and roll elég hamar mainstream könnyűzenévé vált, jól jövedelmező iparággá változott. De erről már maga a szerző beszél a *Némely részletek*

című feljegyzéseiben, mondván, hogy 1993 óta már nem követi olyan figyelemmel a dolgokat, mert Bécsben járva úgy érezte, hogy „meghalt a rock and roll, mert megszűnt az Otto Bauer Gasséban az alternatív lemezbolt, győzött a szórakoztatóipar, a popzene. A CD, a DVD, az MP3 és az internetes letöltések szétrombolják a mítoszt.” És ezen tán már az sem segít, hogy – tudomásom szerint – a bakelit lemezek manapság reneszánszukat élik. Fenyvesi hozzátette, hogy „azért merem remélni, hogy valahol (a garázsok mélyén) vannak még igazi rockerek, akik számára a zene nem kifejezetten szórakozás, hanem önkifejezés, kritika és művészet” (205).

Ez tehát Fenyvesi lírájának táptalaja, az a felszabadító erő, a kreativitás demiurgoszi energiáinak forrása, amely olyan nagy verseknek adott ihletet, mint a *Rock over Tapolca*, benne a szinesztéziás „mélykék bánattal”, s melyben a „minden és semmi között” rendre ismétlődő sorai véssik a tudatunkba: megszűnt az *Új Symposium*, mit tekdjen hát életével az irodalmár, aki a zenének és a költészetnek szentelte életét? „Hosszú káprázat az élet – valahogy túléltem a magasfeszültséget”, de az olvasó hogy élje túl ezt a szenvedélyes lélekomlást, ekkora fájdalmat, ennyi csalódást, kételyt, kiábrándulást, melyről Szív Ernő is csak ezt tudta írni: „egy mondatba sűríti az életet vagy az élettörténet novellisztikus, parabolászerű mikéntjét, efféle mondatokat sorakoztat szépen, szelísen egymás után [...], és mire a végére érek, meghalok, legalábbis sírok” (*revizor-online*, 2019. 09. 20.).

A vers „anarchista happening”, „időntúli valóság”, világ- és helyiérdekű fájdalom, melyben végül valahol a „láthatatlan rátalál a lehetségesre” (*Hatvanhat*, 25). Örök nostalgia, örök emberi vágy, hogy megtalálja a lét gyújtópontját, melyből susteregve kiárad a Fény. A költő is ilyen Fényhozó, és ez a Fenyvesi-líra többlete: az az abszolútum, amely megcélozza a határtalant, az időtlent. Bár az objektív valóságról

ír (pontos helyszínekről, konkrét időpontokról, néven nevezett személyekről), mégis képes a valóságot átcsúsztatni egy másik tartományba. A *Paloznak overdrive* műfajmegjelöléseként jelzi is, hogy „álom, látomás, konkrétumok”, a lélek belső tájainak, képzeteinek története is. Mindenekelőtt képes, ritmikus beszéd; nála a vers és a szöveg egyben zenei kompozíció is, mely a művészetnek a közös eredőjéből származik. Mondatainak zeneisége tekintetében Fenyvesi lírája mindenképpen rokonítható a közismerten szintén jazz érintettségű Krasznahorkai nyelvi varázslásával.

Olykor ugyan a költő megelégszik egy humoros, esetleg ironizáló versszakkal, önironiával: „Hol lakik a költészet? / Az alagút végén balra, / második ajtó. Csengető nincs, / tessék háromszor kopogni” (*Hatvanhat*, 116). Máskor a „paradigmaváltást” hangoztató irodalomelméleti iskola tagjainak odaszól: „te posztmodern köcsög!” – vagy az elnyomott kisebbségi tudatból eredő identitás zavart mímelő játék kedvéért tájnyelvi formát használ: „Ha még egyszer ilyet szólok” (91); néha az akadémikus stílust is kigúnyolja: „parnasszusi permetek. / Jambusok bukdácsolnak a lépcsőn lefelé”... (98). Alapvetően azonban szemléletéhez és ábrázolásmódjához mindmáig a New York-i költőcsoportból Frank O’Hara áll a legközelebb, akitől egy vékony kötetnyi válogatást 2020-ban jelentetett meg a Magvető. Több rokon vonást találhatunk a kritikusok által „I do this, I do that”, azaz „ezt csinálom, azt csinálom” költészetet működtető amerikai szerző és FO „nem egészen így, nem egészen úgy” (*A szabadság foglyai*, 164) hétköznapi történeteinek fragmentumvariánsait rakosgató lírája között. Frank O’Hara *Töprengések vészhelyzetben* című kötetének utószavában Krusovszky Dénes a következő jellemzőket sorolja fel: „rendhagyó költői képek használata, a hétköznapi nyelven való megszólalások, valós nevek és személyes kiszólások gyakorisága, valamint az értel-

mezhetőséggel való dadaista jellegű játék. [...] Egészen egyszerűen a hétköznapi életben találja meg a megfelelő pozíciót a sokszor már-már életidegennek látott” (vagy állított) „költészet számára” (72). 1966-ban O’Harát halálra gázolták, de költészete a mai napig katalizátorként működik.

Fenyvesi Ottó 1997-ben járt az Amerikai Egyesült Államokban, és 1999-ben a Vár Ucca Könyvek sorozatban megjelent az *Amerikai improvizációk* című kötete, amit több nyelvre is lefordítottak, 2015-ben például franciára. Engem a Fenyvesi-költészethez ez a kötet, az *Improvisations d’@mérique* vitt közel; új hangot, új formát jelentettek akkor ezek a versek: némelyik mallarmésan rejtélyes, a többség tömény, sűrű szövésű, rövidebb versszakból álló szabad vers, minden ízében érzékletes líra. Gondolatilag erősen rétegzett, képi-ségében látványos. Közelít a vallomásköltészethez, melyet a modernizmus antitéziseként is szokás fölfogni. Az elnevezés maga M. L. Rosenthaltól származik, *A költészet mint vallomás* című tanulmányából. Szerinte az 1950-es évek végétől a modernista szerzők nagy része a személytelenység álarca vagy valamiféle ismeretanyag mögé rejtőzik, ám akadtak, akik nyíltan meséltek saját életük történeiséről. Nálunk például Oravecz Imre regényfolyamára, Ferdinandy élményközpontú műveire, Rakovszky Zsuzsa *Hangok* című ciklusára gondolhatunk, Esterházyra úgy általában, manapság pedig az irodalmat elárasztó memoárok szerzőire mindenképpen. Fenyvesi esetében ez a nyíltság eleve adott, de olyan lélektani finomság és empátia társul hozzá, mely rabul ejti olvasóját: az emberi/művészi szándék egybeolvad a természeti képpel. Szemléltetés-ként vegyünk egy példát, egymás mellé téve a magyar és a francia változatot, és élvezzük ezek dallamvilágát!

„Tüzet gyújtani. Fényt.  
Kevesebbet akartam  
Csak a csend fehér halmait,  
arcodat a fellegekben.

„Allumer du feu. De la lumière.  
Je n’en voulais pas tant:  
just lesamelons blancs  
du silence,  
Ton visage dans les nuées.

A tenger fényeit.  
A távoli fehér teleket,  
ahol a láthatatlan  
rátalál a lehetségesre.” (31)

Les lumières de la mer.  
Les lointains hivers blancs  
où l’invisible  
découvre le possible. (3)

Ugyanilyen lehetőkönyű kép a következő szakasz is: „Ahogy a szádhoz emel- ted. / Ahogy a szádhoz emeltd a kezdet. / Nekem elég. / Ahogy csókjaimtól hófehér kebled remegett. / Nekem elég, / hogy bir- tokolhatom ezt a mondatot” (51). A költő szemében aztán Amerika lépésről lépésre lelepleződött: „Az élet helyett: szex, sár, savanyú káposzta. / Maximum rock and roll, / és a költői dolgok mindenekfelett” (55). Vagy: „Nem kell várni Godot-ra. / A fel- sőbbrendű társadalom / elintézte a nyo- mort” (92). Még egy utolsó, kommentár nélküli idézet: „beszéltek összevissza, / Politikáról, hitről, időjárásról, nőkről [...] / Kezdetekről és végről. / Mintha tudták volna, / miért van ez az egész. [...] / S köz- ben valami tényleg tovaszállt, / Az égen egy bárány” (45). A kép többértelműsége, a látvány kitágítása magáért beszél.

S akkor, 1997-ben a költő még ezt írhatta: „Nyugaton a helyzet változatlan” (69); ez mára így alakult: Nyugaton a helyzet meg- változott. Permanens téboly: jobb „élni és meghalni magyarul”. Fenyvesi Ottó *A káosz angyala* lázadó attitűddel átitatott évtize- dei után leszámolt az amerikai álommal, hogy a *Minimum rock and roll* című kötet- ben fokozottan előtérbe kerüljön a transz- cendens életérzés, a kötet végére pedig az elégikus hangnem. Ugyanez az építkezés lesz jellemző a *Paloznak overdrive* esetében is. Megindító részlet még a korábbi kötet- ből, mely kissé narcisztikus, a költő saját halálát képezi le, de általánosan is igaz az emberre nézve ez a kosztolányis allúzió: „egy szép napon, / majd egy szobában. / Mindegy. / Lábujjhegyen kivisznek. / A szo- bában zűrzavar, rendetlenség [...] / a pad- lón kedvenc lemezeid. / Ez egy olyan nap lesz, amikor / vég nélkül érkeznek majd a rímek” (158). Ebben a záró képben jócs- kán van önirónia is önnön költészetére nézve. Költészet és zene, ez Fenyvesi Ottó lételeme, melyről egy megszemélyesítéses

képpel így ír: „hullnak a hulla-érett ele- mek. / A szabad, szent asszociációk. Mi- dőn valahol életfogytiglan / frigrýre lép két kallódó fogalom.”

De most már ideje átrándulnunk a *Pa- loznak overdrive* kötethez, az átvezetésben segítségünkre lesz egy versszak: „Rock and Roll szörföl a távolban. / Istenem, helyére kellene tenni / a régmúltat és ezt a messzi mondatot. / Mert csak úgy lehetne kerek a világ” (132). A *Paloznak overdrive* alapöt- letét, epikus keretét a „Paloznak Jazzpik- nik” rendezvény adta, a Balaton közelé- ben fekvő kis település „nagy eseménye”, melynek hangfoszlányai megütötték a Lo- vas felé gyalogoló, defektes biciklijét toló egykori lemezlovas fülét. Számára ez nem jelentett mást, mint „láрмаórvényt”. „Már senki sem akarja a világot megváltani” – dohogott magában, s egyúttal formá- lódni kezdett benne a számadás/számve- tés szándéka. Vajon mennyire kerek az ő világa? Egy biztos: születünk és meg- halunk, és ami között van, abban kelle- ne – utólag – valami rendet vágni. Mert közben köröttünk nagyot változott a világ, egyre kaotikusabb lett: „Új idő, új rend közelít, / Gonosz, kapzsi és hódító” – olvas- hatjuk majd a *Római úton* című versben (89).

A kötet végül is időutazás lett: vissza a gyökerekig tapogatja le a költő a saját identitását, hogy ne érezze magát elve- szettnek. Aki látta/olvasta a Litera „Lost”- sorozatában Fenyvesi Ottó drámai vallo- mását: „*Elveszve – lírai bűbáj*” címmel (2021. augusztus 16.), az érti, miről beszélek. „Nem találok az utat hazafelé. [...] Elvesz- ve a törmelékben. A nyelv roncsai után a széthullott valóság csonkjai. [...] Elvesz- ve a hálózatban, a részletekben [...], per- manens látszat, délibáb. Ki tette? Az ember vagy az idő?” Steve Winwood egykori dalszövegének vadonatúj átdolgozásában Fenyvesi mindenkor önmagát adta.

A kötetben különféle életörténetek idéződnek fel érzékletes életképekben vagy álomlátásban, melyeket a jól felis- merhető szubjektív költői hang fog egybe. A forma újra hosszúvers, ha a gondolat

úgy kívánja, akkor valamennyire tagolt, a sorok közé itt-ott beékelődnek intertextusok, valamint Fenyvesi-attribútumként axiómák vagy kiérlelt, bölcs szentenciák. Ezek adják ennek a költészetnek azt a morális attitűdjét, amit a lázadó korszaktól fogva megszokhattunk, ami kiemeli a történetet a hétköznapiságból, és egyáltalán elemeli a földiességből egy ismeretlen tartomány felé. Például rögtön az első versben, a gunarasi, falusi gyermekkor képregényeket faló idilljének megidézésekor az apa-fiú nem éppen harmonikus kapcsolata nyomán (miután az apa elégette az összes „Buksit” = a rongyosra lapozgatott képregény újságokat), ez áll: „kezdet megérni bennem a gondolat, / hogy az ember nem méltó az életre, / hiszen ha az élet felett hatalmat nyer, / úgyis tönkreteszí” (11). A későbbi képzőművész, akinek kollázsai több kiállításon is láthatók voltak, épp ezeknek az újságoknak köszönhetette, hogy már gyermekkorában kifejlődött benne az a képi látás, amely nélkül nincs művészet, így költészet sem.

A kötetben a szerző merészen tágítja a költészet terét az epika felé, például számos helyszín néven nevezésével (Topolya, Lovas, Párizs, London, New York), miliórajzával, illetve a felsorolt számtalan szereplővé avanszált barátal, rokonnal, kollégával, a művészeti élet neves alakjaival. Ilyen elbeszélő költemény jellegű az 1968 című vers is, melyből kirajzolódik a kamaszodó ifjú rock and roll iránti vonzódása, ahogy Szabadkáról Palicsra száguldottak, villamoson, „ahol a tóparti Nagyterazon zenekar játszott [...], a Beatles már tarolt a toplistákon” (15). És következik a felsorolás a többi világhírű zenekarról. Egyre több a képi látvány, a gyermekkori paradicsomból vizuális paradicsom lesz, majd Benes József művészetének megértése nyomán és azon fellelkesülve formálódnak a kollázsok, illetve a szövegben szaporodnak az invenciózus képzettársítások. Fő költői eszközként a legősibb (az Ószövegségtől, a Kalevalától datált) poétikai beszéd, a gondolatrítmus jelenik meg: „A

tegnapok láncolata összefűzve / a holnapokkal, csak kibírja a cérna, / nehogy elszakadjon a kötelék, / a fűző nehogy elpattanjon, / nehogy szétrobbanjanak a bugyrok, / nehogy szétfolyjon a massa, / nehogy eláraszsa a végtelent / a háj, a zsír és a szenny” (24) – olvassuk Benes kis összeláncolt gólemeiről. Közben zajlik a történelem, az orosz tankok egy éjjel megindulnak Csehszlovákia felé, valamint föltárul a soknemzetiségű Jugoszlávia, ahol a magyar nyelv mellett (még ott Újvidéken sem) volt nehéz megtanulni szerbül, horvátul. Ennek köszönhetjük a szerző fordítói tevékenységét is. *A rózsza sikolya* című betétdalt így olvashattuk magyarul a *Jelenkor* 2020. novemberi számában. S hogy valamelyest érzékelhessük az ottani pezsgő kulturális életet, röviden összefoglalva így történt: a zágrábi Nada Kokotović 1987-ben rendezett egy „koreodramát”, és abba kellett betétdalok. Ezek szerb nyelvű szövegének megírására Tolnai Ottót kérték fel, amit ő gyorsan teljesített is, majd évek múltán (és épp ezt idézi a 41–47. oldalon található *Tolnaival a riviérán* című költemény) Tolnai kérésére Fenyvesi lefordította magyarra, a különböző izmusok pazar szövedékeként, és ez jelent meg a *Jelenkorban*, szép ajándékként a 80. életévét épp betöltő Tolnai Ottó számára.

A kiválóan szerkesztett (szerk.: Patak Márta) *Paloznak overdrive* kötet fő motívuma az idő, egyben az eltelt életidő is, amely eleinte „kerék volt, tiktakolt és / vadul forgott körbe-körbe” (7), s végül, szinte zárszóként: „a romok felett utópiák, illúziók, [...]. Minden ismétli önmagát [...] De kihez beszélek egyáltalán? [...] Nincs cél, már csak út van” (91). Igaz, közben volt cél és életértelem: „világmegváltás-terv” (19), de volt kétely is bőven: „csupa kérdőjel az élet, ki-be / járnak belőle a lények. A menynek / kapuja mindig nyitva” (57). És voltak gyönyörű látomások, ahogy például Tolnai és Fenyvesi korzózik Szabadkán, vagy a szerző Tandori nyomdokán bolyong Párizsban, Londonban (*Ahogy Tandori*). A rendületlenül áradó beszédfolyam-



ban gyakori a sorisméltés, melynek az a funkciója, hogy ne tévedjünk el se térben, sem időben. Így például számtalanszor ismétlődik a következő: „Benes nem volt a mesterem”, vagy „A Somlót először egy autó ablakából láttam”; az ismétlések olyan emlékoszlopok, amelyek támpontként szolgálnak a múlt időben, amikhez számtalan asszociáció társulhat; viszonyítási pontok, melyek segítségével akár összerakható, értelmezhető a múlt. Ráadásul olyan ritmikát biztosít a történetáramlásnak, mellyel a konkrétumok és a kapcsolódó képzetek váltakozásával föltárukozhat a teljes valóság, érzékeljük az élet ritmusát, és részesei lehetünk a hétköznapi csodáknak is. Így avat be bennünket a szerző például abba a derűs jelentbe, melyben unokája, a kis Zsigmond a konyha kövén hasalva mutatja be úszástudományát (47). Vagy a *Határtalan irodalom* című versben az emberi erőfeszítést, az alkotói gyötrelmeket könnyedén felülírja maga a teremtett világ: megszólalnak a bazaltorgonák, „felcsendülnek az isteni harmóniák, / a korálok és fűgák, és kigyúl a fény” (83).

Fenyvesi költészetében a banalítás soha nem nyerhet teret, mert a gondolatiság az uralkodó, annak ritmusát érzékeljük szüntelen, a születés és a halál közti lét értelmezésére tesz kísérletet: „a világ szövedékének bonyolultságán” merengenek a kötet szereplői (59). Közhelyesnek tűnik a *Kileng a tó* című verskezdet: „az élet mindig akkor fejeződik be, / amikor kezdeni volna jó” –, ha nem így folytatódna: „ettől lesz olyan átkozottul ünnepélyes a halál” (63). A vers hommage, Péterfy Gizella emlékére, mementó a balatonkenesei műterem-látogatásról, az ismétlésekbe rejtett axiómával: „kileng a szív, kileng a tó, /és aztán? Mi jöhet még? / A világ bölcsessége Isten előtt merő oktalanság” (65).

Az átlekesített beszédfolyam Fenyvesi-attribútum, a költő perel az élettel, mely csak „babráll, variál. Irtja / öldökli önmagát”. Petőfi-allúzió a következő sor: „bárhová nézek [...], látom, egyik háborúból

a másikba zuhan a világ” (*Appendix*); „Északon és Délen a jéghegyek olvadnak, / a vízszint rendületlenül emelkedik” (65). Perel az emberrel, mert „Isten legfőbb parancsa régen elfeledve”, emiatt „tragédiát csak tragédiára lehet cserélni”; perel a láthatatlan Fenntartóval: „időnként kérdőre vonlak! / Jobb-e odaát?” De sosem engedí melodrámba csúszni az adott képet vagy hangulatot, egy-egy szakszóval vagy köznyelvi kifejezéssel visszarántja a józan-ságba az elszabadulni induló érzéseket: „ideiglenes és véletlen volt minden [...], a madarak tavaszi dala szólt, a levegő / tele volt a termények illatával” (60), miközben „Isten ajándékait leltároztuk” (*Andreas ante Portas*). És perel a minőségért, a még fellelhető értékekért. Az *Örökzöld Szabadka* című versben beavatja az olvasót abba az esztétikai élménybe, melyet a Szabadkai Könyvtárban barátaival élt át, mikor is kézbe vehették a féltve őrzött „Csáth Géza földesi, 1916-os naplóját”. „Meghatódva, félájultan olvastuk / az orvosi pecséttel hitelesített diagnózisokat: / Talpseb felvágva, Nemi baja nincs.”

A *Paloznak overdrive* is az értékvédelem jegyében született. Az újgazdagék és az aranyifjúság szórakozását kielégítő jazz-piknik, ez a puhány zenei hangzás mindenről szól, csak a jazzról nem. Csalódás és mély kétségbeesés árad a sorokból: „azt mondják: jazz, / szerintem semmi köze hozzá / (az más műfaj: vér és verejték). / Inkább vidámkodó funky sznoboknak: / Kool and the Gang. Pehelysúly, / [...] Mindenki el van ájulva magától. [...] Takarodót fújt az értelem” (87). A vers egyben korkritika is, a koré, melyet egyesek a technológia és a pornográfia korának tartanak. Ilyen mélyre tán még soha nem süllyedt az emberiség. A Káosz angyala ismét végigsöpör a földön, de az emberek nem veszik észre, hogy közben lépésről lépésre most veszik vissza tőlünk szabadságunkat. Végzetesen kezdünk hasonlítani Benes megkötözött gölemeihez, és ténylegesen foglyaivá válunk képzelt szabadságunknak. A *Paloznak overdrive* csendes lá-

zadás a jelen torzulásaival szemben. Érvényes rá a Pilinszky-modell: „amiként kezdtem, mindvégig az maradtam” – csak tán más hangszerelésben. Fenyvesi, aki Vukovár ostromakor települt át családjával, s megjárta a történelem poklát, zsigereiben tudja, mit jelent a szabadság foglyának lenni. Épp ezért a *Vár Ucca Műhely* című folyóirat főszerkesztőjeként másoknak (a lap szerzőinek, munkatársainak) mindig megadta azt a szabadságot, amit magának is igényel/ne.

Kötetének második felében (konkrétan a *Folyamatos jelen* című versétől) lassú hangnemváltást figyelhetünk meg: az addigi anekdotázós-nosztalgiazós-émlékezős hang fokozatosan elégikussá válik, mely egyre inkább a beláthatatlan és ismeretlen jövőnek szól. A költő farkasszemet néz a minden emberre egyformán vonatkozó ontológiai legnagyobb rémmel, a fogyó idővel. „A föld nem a miénk,

mi vagyunk a földé” – írja *A néma harcosok sziklája* című költeményben, és a gondolatritmus hullámszáásával ostromolja gyermekkori hőstét, az indián Vezért, hogy adjon neki erőt, hogy félelem nélkül tudjon szembenézni a veszéllyel, és elnyerje a „végső szabadságot” (74). A költő jó ízlésére és humorérzékére vall, hogy leginkább azt sajnálja, hogy „a bluesokat nem fogja túlélni”. De a szerző nem áll meg e szubjektív vallomásnál, tovább gondolja, tágabb értelemben, szinte profetikusan a föld lakosaira nézve mondja, hogy napjainkban, amikor „az időszámítás eleje és a vége / lassan összeér, és lón majd újból sűrű sötétség” (*Hatvanhat*, 137.), amikor „az élet már nem lakható”, akkor sajátos gesztussal, enyhe ironiával a következőt tudja felajánlani az élet-halál harcát vívó emberiségnek: „aki ezt a puzzle-t összerakja, / annak odaadom a bőrdzsekim”. Hát rajta! Nem kicsi a tét.

Mosonyi Kata



MOSONYI KATA (1949) irodalmár, költő. Két digitális kötete a MEK-en található: *Szakadt színfalak közt* (recenziók, kritikák), *Búzamező, varjakkal* (versek, 2020).